

УДК 332.2.01

Василь МОРОЗ

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Розглянуто теоретико-організаційні засади фінансового регулювання земельних відносин в Україні. Висвітлено актуальні питання і напрями удосконалення їх фінансового регулювання й оптимального поєднання з ринковим саморегулюванням, а також визначено необхідні умови щодо реалізації цих можливостей. Зроблено висновки щодо підвищення ефективності методів фінансового регулювання земельних відносин, створення фонду земель державної власності в Україні.

Ключові слова: земельні відносини, земельна реформа, фінансове регулювання, державна політика, оренда, орендні відносини.

Василий МОРОЗ

Теоретико-организационные основы финансового регулирования земельных отношений в Украине

Рассмотрены теоретико-организационные основы финансового регулирования земельных отношений в Украине. Освещены актуальные вопросы и направления совершенствования их финансового регулирования и оптимального сочетания с рыночным саморегулированием, а также определены необходимые условия для реализации этих возможностей. Сделаны выводы по повышению эффективности методов финансового регулирования земельных отношений, создания фонда земель государственной собственности в Украине.

Ключевые слова: земельные отношения, земельная реформа, финансовое регулирование, государственная политика, аренда, арендные отношения.

Vasyl MOROZ

Theoretical and organizational basis of financial regulation of land relations in Ukraine

Introduction. *In modern conditions the problem of the land relations arrangement in Ukraine is extremely important, because the development of the economy sector depends on its solution. The fact that Ukraine is an agrarian country and one of the most fertile land in the world, actualizes the issue of creating an effective mechanism of land relations, which would stimulate the most effective increase of the country budget. In fact, this is the main task of financial regulation in Ukraine.*

The issues of developing the rent land relations concerning formation of market value of land as an effective factor of economic development, working mutually beneficial rules out of the game between tenants and land owners, establishing the optimal amount of rent, forms of its payment and terms of lease require further research.

Purpose. *The purpose of this article is formulation the ways to solve the problem of financial regulation in Ukraine.*

Results. *This research gives a concept of renting. It allows reaching the optimum amount of land use without advancing funds for purchase of land, because expenses will not pay for itself at rather low income level soon.*

Conclusion. *This research suggests the following conclusions and recommendations for improving the financial regulation of land relations in Ukraine:*

- *the role of the state should be decisive in land regulation*
- *it is necessary to carry out activities aimed at creation of effective and adjustable land turnover*
- *financial regulation of property relations should be improved it is necessary to create a fund of state-owned land.*

Keywords: *land relations, land reform, financial regulation, state policy, rent, rent relations.*

JEL Classification: L51, Q15, R14, R38.

Постановка проблеми. Зростаюча потреба у забезпеченні сталого розвитку наголошено вимагає від держави та українського суспільства загалом принципово нового ставлення до питання формування та реалізації фінансового регулювання земельних відносин. Ситуація стосовно земельних відносин і землекористування залишається складною і такою, що вимагає невідкладного вирішення. Модернізація фінансового регулювання зумовлена тим, що земельна реформа, яка розпочалася з прийняття Постанови Верховної Ради Української РСР "Про земельну реформу" від 18.12.1990 р. та продовжується вже 27-й рік, так і не вирішила поставлених перед нею завдань.

Оскільки процеси земельного реформування відбувалися повільно, земельне питання стало вкрай політизованим, а шляхи переходу землі до ефективних землекористувачів були практично заблоковані. На жаль, побудована в Україні система фінансового регулювання у зазначеній сфері є

внутрішньо-суперечливою, незавершеною, громіздкою і виступає гальмом у проведенні завершального етапу земельної реформи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід визнати, що реалізація земельної політики в Україні нерідко здійснюється без необхідного науково-теоретичного фундаменту, оскільки до цього часу в суспільстві немає єдності поглядів щодо головних принципів, економічних важелів та обмежень стосовно впровадження ринкових земельних відносин в Україні. Сучасні теоретичні положення стосовно економічного регулювання у сфері земельних відносин знайшли відображення в дослідженнях таких економістів, як: О. Бречко [2], П. Герасим [16], Н. Демчишак [1], І. Чугунов [3], Л. Новаковський [5], Б. Пасхавера [15], М. Присяжнюк [10; 14], В. Сафанов [13], А. Третяк [9], Н. Третяк [17], В. Федосов [4], М. Федоров [12], С. Юрій та інші. Водночас залишається дискусійним широке коло питань щодо подальшого розвитку фінансо-

вого регулювання в Україні, які значною мірою впливають на формування земельних відносин і запровадження сталого землекористування, підвищення ефективності використання й охорони земельних ресурсів, інвестиційної привабливості земель.

Мета статті полягає у дослідженні теоретико-концептуальних засад розвитку земельних відносин в Україні та розробці пропозицій щодо підвищення ефективності фінансового регулювання таких відносин у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне фінансове регулювання земельних відносин є невід'ємною складовою державного управління соціально-економічним розвитком України, створює важливі умови для розвитку інфраструктури та життєдіяльності суспільства, відіграє вагомий роль у наповненні державного і місцевих бюджетів.

В сучасних наукових джерелах фінансове регулювання розглядається науковцями з різних точок зору. Відтак, для детального вивчення цієї проблематики доцільно розглянути різні тлумачення цього поняття.

Вітчизняні вчені С. Огородник, В. Опарін, В. Суторміна В. Федосов, виокремлюють фінансове регулювання як складову (підсистему) фінансового механізму, що характеризує вплив фінансів на соціально-економічні процеси, а його використання залежить від фінансової політики в державі та обумовлене конкретною ситуацією [1, с. 89].

О. Бречко трактує фінансове регулювання, як метод управління економічними та соціальними процесами за допомогою фінансів, основою якого, як підсистеми фінансового механізму, є правове регламентування розподільчих відносин у суспільстві, в окремих галузях і сферах державного регулювання, на окремих підприємствах [2].

І. Чугунов зауважує, що змістом фінансового регулювання є розроблення осно-

вних напрямів формування та використання фінансових ресурсів, відповідно до необхідності завдань, які стоять перед суспільством на певному етапі його розвитку [3, с. 536].

Змістовним, на нашу думку, є визначення поняття фінансового регулювання, запропоноване С. Юрієм та В. Федосовим. Науковці трактують його як сукупність розподільчих та перерозподільчих заходів, які держава здійснює через фінансову систему щодо використання фінансових відносин з метою забезпечення зростання ВВП та підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства [4, с. 245].

Узагальнюючи підходи до тлумачення сутності фінансового регулювання, зазначимо, що цей термін можна розглядати з двох позицій:

- фінансове регулювання як складова реалізації фінансової політики;
- фінансове регулювання як елемент державного регулювання.

Європейська економічна комісія ООН з питань управління земельними ресурсами наводить рекомендації, які дають змогу забезпечити належне фінансове управління ними, зокрема:

- визначення на законодавчому рівні сутності, форм і характеру власності на землю, форм користування і прав на неї, обмежень і зобов'язань, які треба реєструвати;
- комерційне використання системи управління земельними ресурсами відповідно до довгострокової фінансової стратегії, системи нормативно-правового регулювання та адміністративного управління, а також орієнтації системи управління земельними ресурсами на задоволення попиту споживачів;
- забезпечення прозорості діяльності системи управління земельними ресурсами, надійного та вільного доступу до земельної інформації всіх суб'єктів ринку;

– проведення постійного моніторингу, оцінки та здійснення контролю за ефективністю, цілісністю і прозорістю системи управління земельними ресурсами з урахуванням показників, що відображають, зокрема, витрати коштів і часу на виконання кожної операції із землею, а також ступінь задоволення потреб [5].

На жаль, змушені констатувати, що в сучасних умовах державну земельну політику можна вважати такою, що перебуває на стадії формування та не повною мірою відповідає європейським і світовим критеріям і вимогам щодо належного управління земельними ресурсами. На сьогодні в Україні немає затвердженої на законодавчому рівні загальної стратегії розвитку земельних ресурсів і земельних відносин.

Згідно зі Стратегією сталого розвитку "Україна–2020" основними напрямками розвитку земельних відносин є: повна персоніфікація власників і користувачів земельних ділянок сільськогосподарського призначення; створення державної системи реєстрації прав власності на земельні ділянки та розміщене на них нерухоме майно; удосконалення методики оцінки земель, урахування вартості землі сільськогосподарського призначення при збалансуванні міжгалузевих відносин; формування інфраструктури ринку землі; створення системи земельного іпотечного кредитування; упровадження і фінансове забезпечення загальнодержавних програм використання та охорони земель, зокрема зменшення їх розораності, системи захисту від водної і вітрової ерозії, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, агролісомеліорації та меліорації земель, рекультивативі порушених земель, стандартизації та нормування у сфері охорони земель; включення проектів організації територій новостворених земельоводін та землекористувань до бізнес-планів відповідних сільськогосподарських

підприємств; запровадження ефективної системи охорони родючості ґрунтів та системи моніторингу ґрунтів, проведення суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення [6].

Незважаючи на те, що існує багато програм і завдань, які безпосередньо або опосередковано стосуються окремих проблем земельної політики, земельні відносини в Україні, на жаль, залишаються ще не до кінця врегульованими, адже, як справедливо зазначає Л. Новаковський, повноцінного правового поля для регулювання земельних відносин до цього часу не створено. Особливу увагу він акцентує на перебудові системи контролю за використанням і охороною земель, оскільки державний контроль, що здійснюється, є неефективним, кількість порушень законодавства постійно зростає, земельні органи нерідко самі порушують закони, а держава не має ефективного впливу на порушників – державних службовців [7, с. 368].

Фахівці Центру Разумкова оцінюють державну земельну політику в Україні як таку, що перебуває у стадії становлення та не відповідає повною мірою європейським та світовим критеріям і вимогам щодо належного управління земельними ресурсами. Додатково вони наводяться дані стосовно опитування громадян, які свідчать, що населення здебільшого негативно оцінює державну політику – 34,8% (позитивно – лише 5,5%). Водночас тільки 3,2% опитаних вважають себе добре ознайомленими з нормами чинного земельного законодавства, 41,4% – ознайомлені частково, більше половини (51,8%) зовсім з ним незнайомі. Відтак 27,7% опитаних зовсім нічого не знають про державну земельну політику [8].

На думку А. Третяка, головним завданням сучасної державної політики у сфері аграрного землекористування є вдосконалення земельних відносин, яке забез-

печувало б раціональне використання та охорону продуктивних земель на основі екологізації, охорони та захисту землі, як складової навколишнього природного середовища, збереження, примноження та відтворення її продуктивної сили як природного ресурсу [9, с. 58].

В сучасних умовах багато дискусій ведеться з приводу ринку сільськогосподарських земель, його необхідності і механізму функціонування. На сьогодні офіційно діє мораторій на продаж сільськогосподарських земель, однак, незважаючи на це, операції з продажу землі здійснюються. Цей факт свідчить про великі огріхи у законодавчій базі і сприяння державних органів у проведенні таких операцій.

Варто зазначити, що у країнах, де історично склався ринок земель, на операції купівлі-продажу накладаються суттєві обмеження. У європейських державах той, хто купує землю, повинен мати відповідну сільськогосподарську кваліфікацію, досвід роботи, проживати в цьому господарстві та працювати в ньому. Якщо фермер не обробляє землі чи використовує її неефективно, вона може бути вилучена. Практикується примусовий викуп землі в неефективного власника.

Так, у США працює механізм, за якого придбання банками землі може бути обмежене вимогою продати протягом двох років землю боржника, придбану внаслідок неповернення наданого кредиту. В Австралії для продажу землі необхідний дозвіл спеціальних органів на укладання земельних угод [10, с. 55].

Також за кордоном держава не допускає невиправданого подрібнення ділянок або надмірної концентрації земельного ресурсу. В законодавстві Данії, Німеччини, Франції, Іспанії, Швейцарії, Норвегії та Італії встановлено максимальні розміри концентрації землі у власності юридичних чи фізичних осіб.

У Великобританії, Швеції, Голландії та інших країнах упроваджено ефективні механізми недопущення спекуляції в процесі купівлі-продажу через устанавлення високих податків на додану вартість, а також високих ставок податку на прибуток, що утворюється від різниці в ціні купівлі і продажу земельної ділянки.

У свою чергу, В. Дієсперов пропонує використати досвід Білорусі, у якої з нами багато спільного. Україна й Білорусь мали приблизно однакові умови на час утворення самостійних держав. За конституцією, держава надає сільськогосподарській землі, які є всенародним надбанням, у користування громадянам і підприємствам, які відповідають за їх збереження і раціональне використання [11, с. 104].

Оцінюючи ситуацію, яка склалася в Україні з приводу ринку сільськогосподарських земель, можна зазначити, що не всі економісти підтримують його запровадження, вважаючи, що нині на це немає ніяких економічних підстав, а питання має більше політичне забарвлення. Вважаємо, що думка про те, ніби запровадження ринку сільськогосподарських земель може вирішити всі проблеми, є хибною. Так, із запровадженням ринку землі може зупинитися виробництво, оскільки виробники змушені будуть всі кошти вкладати в купівлю землі, а не в розвиток виробництва. Така ситуація буде на користь лише великим фінансовим групам, які вже нині не обробляють землю, а прагнуть збагатитися за рахунок її купівлі-продажу [12, с. 57].

Як свідчить передовий світовий досвід, купівля-продаж землі сільськогосподарського призначення є гальмом розвитку економіки. На Міжнародній конференції з фінансового реформування, яка відбулася в Римі у 1979 р., було зазначено, що проблеми голоду на землі виникають, передусім, під впливом купівлі-продажу сіль-

ськогогосподарських угідь. А довгострокова оренда і належне фінансове регулювання податку на землю дають змогу робити довгострокові інвестиції в передові технології [13, с. 47].

Безумовно, питання запровадження ринку землі має бути досить виваженим. Механізм функціонування ринку має бути прозорим, а його основою має стати ефективна та дієва фінансова політика.

Зрозуміло, що ринок землі – не панацея, яка будь-що врятує економіку України. Світова фінансова криза внесла жорсткі корективи у розвиток ринку земельних відносин. Переконані, що у період кризи вводити ринок землі недоцільно, навіть шкідливо, особливо в умовах відсутності належного законодавства. Запровадження ринку сільськогосподарських земель має відбуватися з максимальним збереженням сільського населення і кількості господарств, які існують на сьогодні. Держава не може просто “відпустити” ринок землі і не брати в цьому процесі участі [14, с. 33].

За визначенням академіка Б.Й. Пасхавера, земельний ринок – це сукупність земельних відносин, що дають змогу реалізувати титул землевласника, щоб мати ринкову вигоду. Зокрема, під час використання землі сільськогосподарського призначення можуть забезпечити їх власників ринковий ефект для: 1) товарного виробництва; 2) здачі в оренду; 3) продажу або застави, що можна розглядати як три форми ринку землі [15, с. 51].

Науковці виокремлюють також принципи фінансового регулювання ринку землі. Перший принцип – реалізація загальнодержавних інтересів шляхом спрямування земельних ресурсів до тих власників, які зможуть забезпечити їх раціональне й ефективне використання. Другий принцип полягає в єдності фінансового регулювання ринку земель сільськогосподарсько-

го призначення, тобто в єдності правової бази, методів і форм фінансового регулювання, концентрації державою контрольних функцій у спеціальному державному органі. Третій принцип передбачає послідовність фінансового регулювання стосовно ринку сільськогосподарських земель з урахуванням тенденцій у розвитку земельних відносин, дотримання обраної моделі розвитку ринку землі відповідно до законодавчо-нормативної бази [16, с. 351].

Переконані, що роль держави має бути вирішальною, оскільки залучити у сільське господарство інвесторів можна, лише надавши їм надійні державні гарантії. Також підконтрольність державним органам з боку орендарів, на нашу думку, стане основним чинником у вирішенні проблем екології, продовольчої безпеки країни й ефективного використання земель.

Вважаємо, що в майбутньому оренда залишатиметься перспективною формою землекористування, однак за умови, що держава буде вести постійний контроль і сприятиме розвитку цивілізованих орендних відносин, які матимуть правове підґрунтя. Відтак, важливо стимулювати орендарів до встановлення довгострокових орендних відносин, а у випадку подовження терміну договору оренди слід перевагу надавати тому орендарю, який зберіг якість земельної ділянки.

Враховуючи той факт, що значна частина власників земельних паїв – пенсіонери, вважаємо за доцільне удосконалити правове поле спадкоємства власності на землю. Отож, слід надавати перевагу тим спадкоємцям, які будуть продовжувати сільськогосподарське виробництво. Земельну ділянку, передану спадкоємцям, які живуть у містах і не мають трудових відносин з господарюючим суб'єктом, необхідно переводити у державну власність. Варто заборонити передачу державних актів на володіння земельною ділянкою для жителів міст

і осіб, які не працюють у сільськогосподарському підприємстві за місцем отримання земельного паю.

Також важливим, на наш погляд, є надання орендарям і орендодавцям однакових прав, щоб, орендуючи землю, орендар протягом обумовленого часу був господарем на ній, мав самостійність у виробничій і комерційній діяльності. Для ведення господарської діяльності орендарю потрібен механізм залучення кредитів.

Необхідно передбачити обкладання за вищими ставками податку на прибуток, отриманого від продажу сільськогосподарських угідь раніше передбачених строків після їх купівлі, тобто покупець має у визначений термін вести сільськогосподарське виробництво, а не спекулювати земельними ділянками.

Особливу увагу необхідно звернути на розмір і форми виплати орендної плати. Сьогодні пропозиція оренди земельних ділянок досить висока, а попит обмежений, тому розмір її невеликий. І навіть ті господарства, які отримують значні прибутки, виплачувати високу орендну плату не поспішають. Ми погоджуємося, що орендну плату необхідно визначати як відсоток від грошової вартості земельної ділянки, але за умови, що ця вартість буде мати реальну основу – якість ґрунту і місцезнаходження.

Вважаємо, що подальший розвиток орендних відносин в Україні має здійснюватися у напрямку посилення відповідальності орендаря за виконання договірних зобов'язань, забезпечення контролю за збереженням та раціональним використанням орендованих земель. Усе це потребує створення необхідного правового поля для подальшого розвитку орендних земельних відносин та налагодження дієвого механізму їх фінансового регулювання.

Охорона сільськогосподарських угідь передбачає формування механізмів їх захисту,

серед яких важливими є: пряма фінансова підтримка землекористувачів і компенсація частини витрат на проведення землеохоронних заходів; компенсація витрат землекористувачів на відтворення родючості ґрунту; заохочення землекористувачів до поліпшення екологічного стану землі, підвищення її родючості і виробництва екологічно чистої продукції; компенсація землекористувачам у разі завдання їм збитків під час вилучення сільськогосподарських угідь для несільськогосподарських потреб, втрат від забруднення, яке спричинило погіршення родючості земельних ділянок.

Особливої уваги з боку держави потребує і питання про цільове використання земель, оскільки віднесення земель до певної категорії і переведення їх з однієї категорії в іншу є важливим фактором організації раціонального й екологічно безпечного землекористування. Так, в Україні найвищий показник розорюваності сільськогосподарських угідь, що є причиною інтенсивного розвитку вітрової та водної ерозії з усіма відповідними негативними наслідками. Останніми роками відбуваються незаконні зміни цільового призначення, що призводять до зайняття навколо великих міст значних площ сільськогосподарських угідь під забудову. Тому такі процеси необхідно брати під особливий контроль, який передбачає: виявлення випадків земельних правопорушень і їх реєстрацію; відповідальність за порушення і стимулювання за поліпшення родючості ґрунту; надання консультаційних послуг.

Однією з найбільш цікавих, на нашу думку, є модель реформування земельних відносин, яка закріплена законодавством Китаю, основною ідеєю функціонування котрої є легалізація надання землі селянським господарствам. Кооперативи та колгоспи були ліквідовані, а земля була розподілена між окремими домогосподарствами в громаді, які погоджувалися продавати

певну кількість продукції уряду, відповідно до визначеної квоти, а залишок продукції могли споживати або продавати. Тому люди були більш зацікавлені у функціонуванні таких відносин, що призвело до більшого обсягу виробництва сільськогосподарської продукції в Китаї.

Однак слід зазначити, що під час проведення реформування виникла певна загроза передачі повноважень з центру на місцевий рівень, оскільки інтереси общин не відповідали інтересам уряду. Між індивідуальними домогосподарствами потрібно було розподілити права користування фактично на всю територію сільськогосподарських угідь країни, в якій третина зайнятого населення безпосередньо залежала від сільського господарства.

Розглядаючи досвід Китаю щодо реформування земельних відносин, варто зазначити, що земля і донині там залишається в державній власності. Уряд країни завжди намагається покращити добробут населення, яке працює на землі, тому всі реформаторські пропозиції розробляються вітчизняними вченими і науковцями, які проводять обговорення та консультації з селянами. Слід зазначити, що аграрну реформу пристосовують до місцевих умов [17, с. 39].

Відтак переконані, що грамотно побудована фінансова політика у сфері земельних відносин сприятиме зростанню добробуту населення, поліпшенню якості його життя шляхом створення сприятливих умов і задоволення його потреб.

Висновки. У регулюванні земельних відносин має бути вирішальною роль держави, оскільки вона є гарантом економічної і фінансової стабільності.

На державному рівні необхідно проводити заходи, спрямовані на створення ефективного і регульованого обігу земель сільськогосподарського призначення з урахуванням законних інтересів власників зе-

мельних ділянок, сільськогосподарських товаровиробників і держави.

Слід удосконалити фінансове регулювання відносин власності, земельних відносин, раціонального використання земельних ділянок, а також посилити державний контроль за охороною і використанням сільськогосподарських земель.

Необхідно також створити фонд земель державної власності, що дасть змогу конструктивно впливати на процеси, пов'язані з обігом сільськогосподарських земель, запобігати негативним тенденціям, у тому числі спекулятивного характеру, забезпечувати стабільне землекористування і реалізацію соціально значущих інвестиційних проектів в аграрному секторі економіки.

На жаль, сучасна фінансова політика в Україні не відповідає європейським та світовим критеріям і вимогам щодо належного управління земельними ресурсами. Тому держава має регулювати земельні відносини і здійснювати політику виважено та грамотно, оскільки земля є специфічним засобом виробництва, який потребує особливої уваги. Адже переконані, що повний лібералізм – це хаос і невизначеність, які призведуть до розквіту корупції та тіньових схем у цій важливій сфері суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Демчишак Н.Б. *Фінансове регулювання інноваційної діяльності в Україні: монографія / Н.Б. Демчишак.* – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – С. 494.
2. Бречко О. *Теоретичні аспекти фінансового механізму державного регулювання економіки регіону [Електронний ресурс] / О. Бречко // Наука молода.* – 2004. – № 2. – Режим доступу: <http://naukamoloda.tneu.edu.ua/>
3. *Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку: монографія / І.Я. Чугунов, В.І. Міщенко [та ін.]; за ред. І.Я. Чугунова.* – К.: ДННУ АФУ, 2009. – С. 848.

4. Теорія фінансів : підручник / за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – С. 576.

5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження питань удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними” від 7 червня 2017 р. № 413 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP170413.html.

6. Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

7. Новаковський Л.Я. Шляхи удосконалення законодавчого забезпечення розвитку земельних відносин в Україні / Л.Я. Новаковський // Трансформація земельних відносин до ринкових умов : матеріали XI річних зборів Всеукр. конгресу вчених екон.-аграр., Київ, 26–27 лютого 2009 р. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2009. – С. 518.

8. Оцінка громадянами ситуації в Україні та стану проведення реформ, ставлення до політиків та суспільних інститутів, електоральні рейтинги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uceps.org/upload/1427287523_file.pdf.

9. Третяк А. Основні напрями змін та удосконалення державної земельної політики в Україні / А. Третяк // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 3. – С. 58–63.

10. Присяжнюк М. Земельна політика України: стан, законодавче забезпечення, стратегічне планування / М. Присяжнюк // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 3. – С. 54–57.

11. Сільське господарство України за 2015 рік : стат. зб. / за ред. О.М. Прокопенка. – Державна служба статистики України, 2016. – 360 с.

12. Федоров М.М. Земельна реформа і розвиток ринкових земельних відносин / М.М. Федоров // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 55–60.

13. Сафонова В.І. Формування ринку земель в аграрному природокористуванні та його інф-

раструктури / В.І. Сафонова // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 45–51.

14. Присяжнюк М.В. Законодавче забезпечення земельного ринку / М.В. Присяжнюк // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 33–35.

15. Пасхавер Б.Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 47–53.

16. Гарасим П.М. Державне регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення / П.М. Гарасим // Трансформація земельних відносин до ринкових умов : матеріали XI річних зборів Всеукр. конгресу вчених екон.-аграр., Київ, 26–27 люто. 2009 р. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2009. – С. 518.

17. Третяк Н. Система управління земельними ресурсами в Китаї: досвід для України / Н. Третяк // Землепорядний вісник. – 2012. – № 4. – С. 38–41.

References

1. Demchyshak, N.B. (Eds.). (2016). *Finansove rehulivannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini* [Financial regulation of innovation activity in Ukraine]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

2. Brechko, O. (2004). *Teoretychni aspekty finansovoho mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia ekonomiky rehionu* [Theoretical aspects of the financial mechanism of state regulation of the region's economy]. *Nauka moloda. – Young science*, 2. Available at: <http://naukamoloda.tneu.edu.ua/> [in Ukrainian].

3. Chugunov, I.Ya., (Eds.), Mishchenko, V.I. (2009). *Finansy Ukrainy: instytutsiini peretvorenna ta napriamy rozvytku* [Finances of Ukraine: institutional transformations and directions of development]. Kyiv: DNNU AFU [in Ukrainian].

4. Fedosov, V.M. Yuriy, S.I. (Eds.). (2010). *Teoriia finansiv* [Theory of finance]. Kyiv: Tsentri uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

5. *Pro zatverdzhennia pytan udoskonalennia upravlinnia v sferi vykorystannia ta okhorony zemel silskohospodarskoho pryznachennia derzhavnoi vlasnosti ta rozporiadzhennia nymy: Postanova Kabi-*

netu Ministriv Ukrainy [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of issues of improvement of management in the use and protection of agricultural properties of state owned land and disposal"]. (2017). Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP170413.html.

6. Pro Stratehiiu staloho rozvytku "Ukraina-2020" Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine: "About the strategy of sustainable development "Ukraine 2020"]. (2015). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

7. Novakovskiy, L. (2009). Shliakhy udoskonalennia zakonodavchoho zabezpechennia rozvytku zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Ways to improve legislative provision of land relations in Ukraine]. Transformatsiia zemelnykh vidnosyn do rynkovykh umov – Transformation of land relations to market conditions: Materials of the XI annual meeting of the All-Ukrainian congress of scientists of economists-agrarians. Kyiv: NTC "IAE" [in Ukrainian].

8. Otsinka hromadianamy sytuatsii v Ukraini ta stanu provedennia reform, stavlennia do politykiv ta suspilnykh instytutiv, elektoralni reitynhy [Citizens' assessment of the situation in Ukraine and the state of reform, attitudes towards politicians and public institutions, electoral ratings]. Available at: http://www.uceps.org/upload/1427287523_file.pdf.

9. Tretiak, A. (2009). Osnovni napriamy zmin ta udoskonalennia derzhavnoi zemelnoi polityky v Ukraini [Basic directions of changes and improvement of state land policy in Ukraine]. Natsionalna bezpeka i oborona – National security and defense, 3, 58–63 [in Ukrainian].

10. Prysiazhniuk, M. (2009). Zemelna polityka Ukrainy: stan, zakonodavche zabezpechennia, stratehichne planuvannia [Land policy of Ukraine: status, legislative provision, strategic planning]. Natsionalna bezpeka i oborona – National security and defense, 3, 54–57 [in Ukrainian].

11. Prokopenko, O. (Eds). Silske hospodarstvo Ukrainy za 2015 rik [Agriculture of Ukraine for 2015]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].

12. Fedorov, M.M. (2011). Zemelna reforma i rozvytok rynkovykh zemelnykh vidnosyn [Land reform and development of market land relations]. Ekonomika APK – Economy of AIC, 7, 55–60 [in Ukrainian].

13. Safonova, V.I (2009). Formuvannia rynku zemel v ahromomu pryrodokorystuvanni ta yoho infrastruktury [Formation of the land market in agrarian nature management and its infrastructure]. Ekonomika APK – Economy of the APC, 4, 45–51[in Ukrainian].

14. Prysiazhniuk, M. (2009). Zakonodavche zabezpechennia zemelnoho rynku [Legislative support of the land market]. Ekonomika APK – Economy of the APC, 9, 33–35 [in Ukrainian].

15. Paskhaver, B. (2009). Rynok zemli: svitovyi dosvid ta natsionalna stratehiia [Land market: world experience and national strategy]. Ekonomika APK – Economy of the APC, 3, 47–53 [in Ukrainian].

16. Harasym, P. (2009). Derzhavne rehuliuвання rynku zemel silskohospodarskoho pryznachennia [State regulation of the market of agricultural lands]. Transformatsiia zemelnykh vidnosyn do rynkovykh umov [Transformation of land relations to market conditions]: Materials of the XI annual meeting of the All-Ukrainian congress of economists-agrarians. Kyiv: NTC "IAE" [in Ukrainian].

17. Tretiak, N. (2012). Systema upravlinnia zemelnymy resursamy v Kytai: dosvid dlia Ukrainy [Land management system in China: experience for Ukraine]. Zemlevporiadnyi visnyk – Land management bulletin, 4, 38–41 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.09.2017.